

Seksuaalivähemmistöt ja väkivalta venäläisissä uutisverkkojulkaisuissa

Venäjän seksuaalivähemmistöjen tilanteesta on kirjoitettu Suomen mediassa viime vuosina runsaasti. Suomessa Venäjän seksuaalivähemmistöjen tilanne esitetään usein kielteisessä sävyssä ja uutiset korostavat seksuaalivähemmistöjen vaikeaa asemaa. Suomessa on uutisoitu erityisesti LGBT-aktivistien pidätyksistä, Tšetšenian homovainoista, vuonna 2013 voimaan astuneesta homopropagandalaista sekä seksuaalivähemmistöihin kohdistuvan väkivallan lisääntymisestä. Minua kiinnosti tietää, miten Venäjän media suhtautuu aiheeseen ja tutkimuksessa käänänkin huomion Venäjälle ja pyrin selvittämään, miten seksuaalivähemmistöihin kohdistuvasta väkivallasta on uutisoitu Venäjän mediassa ja minkälaisia seksuaalivähemmistöjä käsitteleviä näkemyksiä väkivaltauutiset tuovat esille.

Aihe on ajankohtainen, sillä tutkimusten ja ihmisoikeusjärjestöjen mukaan seksuaalivähemmistöihin kohdistunut väkivalta ja etenkin viharikokset ovat olleet Venäjällä viime vuosina määrällisesti kasvussa ja niiden luonne on muuttunut järjestelmällisempään ja julmempaan suuntaan. Lisäksi tutkimusten mukaan se, miten väkivallanteoista viestitään mediassa vaikuttaa lukijoihin ja siihen, leviääkö seksuaalivähemmistöihin kohdistuva viha yleisön keskuudessa. Jos media kuvaa seksuaalivähemmistöjä negatiivisessa valossa, on mahdollista, että se lisää väkivallantekoja ja viharikoksia. Toisaalta medialla on mahdollisuus myös korjata tilannetta parempaan suuntaan retoriikan avulla. Venäjän seksuaalivähemmistöjen vaikea tilanne on ajankohtainen ongelma, ja sen vuoksi ei ole yllätys, että aiheeseen liittyvää tutkimusta on tarjolla paljon. Aiheeseen perehtyessäni löysin paljon tutkimuksia, jotka koskevat jollain tavalla Venäjän seksuaalivähemmistöjä, mutta yksikään löytämäni tutkimus ei tutkinut nimenomaan väkivallantekoja koskevia uutisdiskursseja. Tämän vuoksi tutkimusaiheeni tuo uutta tietoa tälle tutkimuskentälle.

Työssäni lähestyn aihetta tutkimalla uutisia kolmesta väkivallanteosta, jotka tapahtuivat Venäjällä vuonna 2019 ja joissa uhrin kuuluivat seksuaalivähemmistöön. Näihin tapauksiin kuuluvat LGBT-aktivisti Elena Grigorjevan murha Pietarissa heinäkuussa vuonna 2019, Kurskin rautatieasemalla Moskovassa kesäkuussa vuonna 2019 tapahtunut puukotus, jossa uhrina oli kaksi seksuaalivähemmistöön kuulunutta miestä sekä kolmantena tapauksena seksuaalivähemmistöille suunnatun klubin omistajan ryöstö ja murha Novorossiiskin kaupungissa

marraskuussa vuonna 2019. Tutkimusmateriaalinani käytän yhteensä 19 verkkouutista, jotka on kerätty kahdeksasta tunnetusta venäläisestä verkkojulkaisusta: *Novaja Gazeta*, *Meduza*, *Lenta.ru*, *Rossiiskaja Gazeta*, *Gazeta.ru*, *Komsomolskaja Pravda*, *Izvestija* sekä *RIA Novosti*. Materiaaliin kuuluu uutisia sekä valtiollisista että riippumattomista verkkojulkaisuista. Valtiollisiin verkkojulkaisuihin kuuluvat *Rossiiskaja Gazeta*, *Gazeta.ru*, *Komsomolskaja Pravda*, *Izvestija* sekä *RIA Novosti*, riippumattomiin *Novaja Gazeta*, *Meduza* sekä *Lenta.ru*. Kymmenen valitsemistani uutisista on julkaistu valtiollisissa julkaisuissa ja yhdeksän riippumattomissa.

Tutkimukseni kohteena olevissa uutisissa käsiteltävissä väkivaltatapauksissa on kyse kuolemaan johtaneesta väkivallasta. Osaan tapauksista liittyi myös ennen surmaa tapahtunutta henkistä väkivaltaa uhkailun muodossa tai taloudellista väkivaltaa ryöstön muodossa. Kaikista kolmesta tapauksesta on löydettävissä myös viharikoksen piirteitä. Viharikokseksi määritellään rikos, tässä tapauksessa väkivallanteko, jonka motiivi liittyy esimerkiksi uhrin uskontoon, sukupuoleen, etniseen taustaan tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Kyseisen tutkimuksen kohteena olevissa tapauksissa tekojen motiiveiksi epäiltiin nimenomaan uhrien seksuaalista suuntautumista. Viharikoksen piirteet tekevät aiheesta yhä tärkeemmän tutkia, sillä kuten yllä jo mainitsin, se, miten väkivallanteoista viestitään mediassa vaikuttaa lukijoihin ja siihen, leviääkö seksuaalivähemmistöihin kohdistuva viha mediayleisössä.

Tutkimuksessa pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: uutisoidaanko venäläisissä verkkojulkaisuissa seksuaalivähemmistöjen jäsenten kohtaamasta väkivallasta ja jos uutisoidaan, otetaanko uutisessa esille uhrin seksuaalinen suuntautuminen tai uhrin yhteys seksuaalivähemmistöihin? Luodaanko uutisissa yhteys seksuaalivähemmistöjen ja väkivallanteokojen motiivien välille? Eroaako seksuaalivähemmistöihin kohdistuneesta väkivallasta uutisoiminen riippumattomissa ja valtiollisissa verkkojulkaisuissa? Minua kiinnostaa myös tietää, voiko teksteistä lukea esille julkaisujen omia näkökulmia uhreista ja heihin kohdistuneista väkivallanteoista ja jos voi, minkälaisia näkökulmia teksteistä on mahdollista löytää.

Tutkimus lähtee liikkeelle siitä olettamuksesta, että teksteistä on mahdollista löytää julkaisujen näkökulmia liittyen uhreihin ja heidän kohtaamaansa väkivaltaan. Oletan myös, että valtiollisissa verkkojulkaisuissa uhrin seksuaalinen suuntautuminen sivuutetaan, kun taas riippumattomissa julkaisuissa asiaa käsitellään avoimesti. Tämä osa hypoteesia perustuu siihen olettamukseen, että valtiolliset mediat seuraavat uutisdiskursseissaan valtion näkemyksiä ja vuonna 2013 voimaan astunutta lakia ”Statja 6.21. Propaganda netraditsionnyh seksualnyh otnošeni sredi nesoveršennoletnih” (Artikla 6.21. Ei-perinteisten seksuaalisuhteiden edistäminen alaikäisten keskuudessa), joka tunnetaan kansankielellä ”homopropagandalakina”. Lain on tarkoitus suojella alaikäisiä heihin mahdollisesti vaikuttavalta informaatiolta, joka esittää seksuaalivähemmistöt positiivisessa valossa ja näin ollen rajoittaa seksuaalivähemmistöjä koskevan informaation levittämistä. Käytännössä kyseinen laki siis kieltää kaiken julkisen viestinnän homoseksuaalisuudesta tai seksuaalivähemmistöistä ylipäätään, jos viestintä ei esitä seksuaalivähemmistöjä negatiivisessa valossa. Venäjällä niin sanotun homopropagandan levittämisestä mediassa tai internetissä voi saada suuria sakkoja ja sakot ovat yhä suurempia, jos levittäjä on organisaatio.

Tutkimuksessani etsin vastauksia tekstilingvistiikan, diskurssianalyysin ja kriittisen diskurssianalyysin tutkijan Teun A. van Dijkin uutisdiskurssianalyysin avulla. Uutisdiskurssianalyysin lähestymistavat kattavat mm. uutistekstin rakenteen analyysin, retoriikan analyysin sekä lauserakenteiden analyysin. Tutkimuksessani yhdistän erilaisia lähestymistapoja ja käsitelen uutistekstejä kahdesta menetelmällisestä näkökulmasta. Ensin analysoin uutisotsik-

koja, tarkemmin sanottuna makrorakenteita ja uutisskeemoja uutisotsikoissa. Uutisotsikoiden analyysissä keskityin etenkin siihen, mitä informaatiota ylipäättään nostetaan uutisotsikkoon. Uutisotsikossa pitäisi tulla ilmi uutisen ydinaihe ja tärkein tieto tapahtuneesta. Minua kiinnosti etenkin se, otettiinkö otsikoinnissa esiin uhrin seksuaalinen suuntautuminen tai yhteys seksuaalivähemmistöön ja se, mitä lukija otsikon perusteella muistaa tapahtuneesta. Lisäksi kiinnitin huomiota otsikoiden rakenteisiin ja sanavalintoihin.

Otsikoiden analyysin jälkeen siirryin tutkimaan uutisen leipätekstin rakentumista. Leipätekstin kohdalla minua kiinnosti etenkin se, missä järjestyksessä asiat tekstissä esitetään. Uutisissa kaikista tärkein tieto pitäisi esittää heti uutisen alussa, joten se, mitä informaatiota uutisen alussa kerrotaan, kertoo siitä, mikä julkaisun mielestä on tärkeintä. Lisäksi minua kiinnosti se, mitä tietoa ylipäättään kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta. Kiinnitin huomiota muun muassa siihen, otetaanko uutisissa esiin uhrin seksuaalinen suuntautuminen tai seksuaalivähemmistöt ylipäättään tai luodaanko uutisissa seksuaalivähemmistön ja teon motiivin välille yhteys. Tämän lisäksi vertailen jokaisessa analyysin vaiheessa valtiollisten julkaisujen tekstejä riippumattomien julkaisujen teksteihin.

Tutkimuksen perusteella voi todeta, että Venäjän mediassa uutisoidaan seksuaalivähemmistöihin kohdistuvasta väkivallasta ja uutisia löytyy sekä riippumattomista että valtiollisista verkkojulkaisuista [Taulukko 1]. Tässä mielessä riippumattomat ja valtiolliset julkaisut eivät eroa toisissaan, sillä molempien väkivaltautisoinnissa otetaan esille uhrin seksuaalinen suuntautuminen suuressa osassa tutkimistani uutisista. Tämä on sikäli hieman yllättävä huomio, sillä voisi olettaa, että uutisointia aiheesta on vain vähän tai ei ollenkaan etenkin valtiollisissa medioissa. On kuitenkin hyvä huomata, että vaikka seksuaalivähemmistöihin kohdistuvasta väkivallasta uutisoidaan ja suuressa osassa uutisista myös uhrin seksuaalinen suuntautuminen mainitaan, kaikissa uutisissa ei kuitenkaan tullut ilmi, että uhri kuului seksuaalivähemmistöön tai otettu esille seksuaalivähemmistöön kuulumisen ja väkivallanteon motiivin yhteyttä. Tarkempi analyysi osoitti, että julkaisujen välillä on löydettävissä myös eroja. Riippumattomien julkaisujen uutisissa painotetaan enemmän uhrien seksuaalista suuntautumista tai uhrin yhteyksiä seksuaalivähemmistöihin sekä seksuaalisen suuntautumisen mahdollista yhteyttä väkivallanteon motiiviin [Taulukko 2]. Valtiollisten julkaisujen uutisoinnissa näihin seikkoihin kiinnitetään vähemmän huomiota. Ensinnäkin uhrin oma seksuaalinen suuntautuminen tai hänen yhteytensä seksuaalivähemmistöön mainitaan kaikissa

	Tutkimieni uutisten lukumäärä	"Uutiset, joissa mainitaan uhrin seksuaalinen suuntautuminen tai seksuaalivähemmistöt ylipäättään"	
		Otsikossa	Leipätekstissä
Riippumattomat julkaisut	9	7	9
Valtiolliset julkaisut	10	3	4
Yhteensä	19	10	13

Taulukko 1. Uutiset, joissa mainitaan uhrin oma seksuaalinen suuntautuminen tai seksuaalivähemmistöt ylipäättään.

riippumattomien julkaisujen uutisissa, mutta vain neljässä valtiollisten julkaisujen uutisissa. Valtiollisten julkaisujen uutisia minulla oli tutkittavana yhteensä 10. Seksuaalivähemmistön ja väkivallanteon motiivin välille luotiin yhteys kahdeksassa yhdeksästä riippumattomasta uutisesta mutta vain kahdessa kymmenestä valtiollisesta uutisesta. Riippumattomat julkaisut siis todellakin käsittelevät seksuaalivähemmistön kokemaa väkivaltaa avoimemmin, kuin valtiolliset julkaisut.

On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että eroja voi kuitenkin myös eri valtiollisten julkaisujen välillä olla siinä, miten niissä käsitellään uhrin seksuaalista suuntautumista ja väkivallanteo- jen motiivin yhteyttä seksuaalivähemmistöön. Esimerkiksi yhdessä Venäjän hallituksen oman julkaisun *Rossiiskaja Gazetan* uutisessa ei mainita lainkaan seksuaalivähemmistöjä, uhrin seksuaalisuutta tai väkivallan tekojen motiiveja. Joissakin valtiollisten julkaisujen uutisissa aihetta taas käsitellään avoimemmin. Etenkin huomio siitä, että nimenomaan Venäjän hallituksen julkaisu *Rossiiskaja Gazeta* jättää seksuaalivähemmistöt ja heitä koskevan väki- vallan kokonaan mainitsematta uutisissa, vahvistaa olettamustani, että valtiolliset julkaisut noudattavat valtion virallisia näkemyksiä ja informaatiota rajoittavaa homopropagandalakia.

Viimeiseksi muutama sana julkaisujen omista näkemyksistä. Julkaisujen omat näkemykset liittyvät pitkälti edellä kertomiini huomioihin. Se, että riippumattomat julkaisut korostavat uutisissa uhrin seksuaalista suuntautumista, seksuaalivähemmistöä ja viharikoksen mah- dollisuutta osoittaa sen, että riippumattomien julkaisujen mielestä seksuaalivähemmistöön kohdistuva väkivalta on todellinen ongelma ja sitä on tärkeä korostaa uutisissa. Valtiollisten julkaisujen uutisista ei yleisesti ottaen voi tehdä samanlaista huomiota. Uutisista löytyi myös muita selkeitä yksittäisiä näkemyksiä, mutta nämä näkemykset koskevat kuitenkin useammin itse väkivallanteoa ja esimerkiksi siihen liittyvää oikeuden päätöstä, kuin uhria ja hänen seksuaalista suuntautumistaan.

Pro gradu -tutkielmani antaa paljon mielenkiintoista ja uutta tietoa seksuaalivähemmistöistä ja heihin kohdistuvasta väkivallasta uutisdiskurssien näkökulmasta. Aiheessa on kuitenkin myös jatkotutkimuksen mahdollisuuksia. Pro gradu -tutkielman laajuudessa tutkimuksessa pystyin analysoimaan tekstejä vain muutamasta näkökulmasta ja sen vuoksi tutkimus jäi vielä melko pintapuoliseksi. Esimerkiksi retorisia keinoja voisi tutkia myös näistä samoista uutisista ja näin ollen saada etenkin julkaisujen omista näkökulmista lisää tietoa. Lisäksi voisi olla mielenkiintoista tutkia sitä, miten vuonna 2013 voimaan astunut homopropagandalaki

	Tutkimieni uutisten lukumäärä	"Uutiset, joissa väkivallanteon motiivi yhdistetään seksuaalivähemmistöön"	
		Otsikossa	Leipätekstissä
Riippumattomat jul- kaisut	9	1	8
Valtiolliset julkaisut	10	0	2
Yhteensä	19	1	10

Taulukko 2. Uutiset, joissa väkivallanteon motiivi yhdistetään seksuaalivähemmistöön.

on vaikuttanut uutisointiin seksuaalivähemmistön kokemasta väkivallasta. Tätä voisi tutkia esimerkiksi vertailemalla uutisten laatua ja määrää ennen ja jälkeen vuoden 2013.

Veera Virta

Kirjoitus perustuu tekijän keväällä 2021 Tampereen yliopistossa kirjoittamaan pro gradu -tutkielmaan ”Nasilie i seksualnye menšinstva v novostnom diskurse rossijskih internet-izdanii” (”Väkivalta ja seksuaalivähemmistöt venäläisten verkkojulkaisujen uutisdiskurssissa”), <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202105034273>>.